

Рассмотрены международный опыт и стандарты банковского регулирования и надзора, исследованы методологические основы организации банковского надзора Национальным банком Украины. Проанализировано состояние банковской системы Украины в современных условиях. На основе Базельского соглашения о международном приближения определения капитала и стандартов капитала предложены подходы для усовершенствованного измерения риска банковской деятельности.

Ключевые слова: банк, Национальный банк Украины, банковский надзор, банковское регулирование, система оценки рисков, регистрация, лицензирование, безвыездный надзор, инспектирование.

Mashyka Yu. V. The functioning mechanism of banking supervision in Ukraine and its role in the provision of the financial stability in the banking system

The article considers international experience and standards of banking regulations and their supervision, methodological principles of organization of banking supervision by the National Bank of Ukraine. It analyses the state banking system of Ukraine in the modern world. Based on the Basel agreement of the international convergence of capital and capital standards, it proposes approaches to the improved risk assessment in the banking sector.

Keywords: Bank, the National Bank of Ukraine, bank supervision, banking regulations, a system of risk assessment, registration, licensing, off-site supervision, inspection.

**УДК 519.86:336.73 Здобувач Р.В. Руська; доц. О.Т. Івашук, канд. екон. наук;
доц. С.А. Пласкоть, канд. екон. наук. – Тернопільський НЕУ**

ТЕОРЕТИЧНА ПОСТАНОВКА ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНОЇ СПІЛКИ

Запропоновано підхід, основна ідея якого полягає в представленні кредитної спілки у вигляді сукупності стохастичних фінансових потоків, що описують як найважливіші операції кредитної спілки, так і вплив основних чинників зовнішнього середовища.

Постановка проблеми. На сьогодні немає загальноприйнятої математичної моделі для дослідження діяльності кредитної спілки загалом. Її створення істотно ускладнюється такою обставиною, оскільки притік вкладів, надходження платежів із кредитування, і пов'язані з ними зміни капіталу кредитної спілки є випадковими процесами, і тому в якості моделі спілки необхідно розглядати клас двічі стохастичних процесів, який ще слабо вивчений.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну кількість наукових праць, зокрема О. Волкової [1] В. Гончаренка [2], О. Гавриленко [3], Б. Дадашева, О. Гриценка [4], Г. Захарченка [5], П. Козинця [6], А. Оленчика [7], Л. Нагребецької [8], О. Фарата [9] та ін. присвячено розвитку та стійкості кредитних спілок, пошуку ефективних методів та механізмів її забезпечення. Необхідність вирішення специфічних проблем кредитних спілок потребують подальшого дослідження та розроблення сучасних підходів, ефективнішого застосування економіко-математичного моделювання, що визначає актуальність цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. Фінансово-економічний механізм, який є основою діяльності кредитних спілок – специфічний, він принципово відрізняється від засад діяльності інших фінансових установ і дає підстави вважати ці організації неприбутковими. Спілка здійснює кредитування своїх членів за ра-

хунок залучення їхніх коштів у вигляді пайових та депозитних внесків (вкладів). За рахунок відсотків, отриманих від наданих членам спілки позик, фінансуються операційні та фінансові витрати цієї організації. Залишок коштів спрямовується на поповнення резервів спілки та/чи нараховується на пайові внески.

Кредитна діяльність органічно пов'язана з інвестиційною: з одного боку, джерелом фінансування інвестиційної діяльності є інвестиційний фонд, з іншого боку, дохід від інвестиційної діяльності може бути спрямований на фінансування кредитних операцій. Оскільки спілка має такі види фінансових інвестицій:

- грошові кошти на депозитних рахунках у банках;
- внески (вклади) на депозитні рахунки в об'єднаній кредитній спілці;
- внески до капіталу кооперативних банків;
- внески до капіталу об'єднаної кредитної спілки;
- державні цінні папери;
- до капіталу Бюро кредитних історій.

Ступінь реальності визначеного фінансового результату (доходу або збитку) від кредитної діяльності, правильність спрямування інвестиційної політики спілки і її фінансова стійкість значною мірою залежать від того, наскільки точно розподілено дохід у фонди кредитної спілки, чи адекватний резервний фонд.

У процесі побудови моделі діяльності кредитної спілки та інтерпретації її результатів не можна нехтувати впливом чинників зовнішнього середовища, які умовно можна поділити на макроекономічні, які мають вплив на розвиток кредитного ринку загалом, та кон'юнктурні чинники кредитного ринку, які впливають із взаємодії окремих його суб'єктів. Вплив цих двох груп чинників схематично зображено на рис. 1.

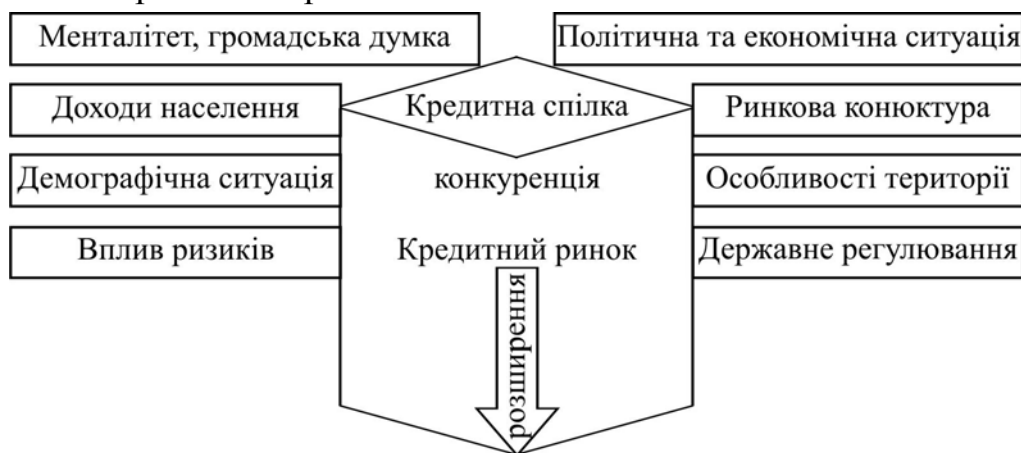

Рис. 1. Зовнішні чинники впливу на діяльність спілки (склав Р.В. Руська)

Розширивши і деталізувавши зазначене, отримаємо основні етапи побудови моделі діяльності кредитної спілки:

- аналіз операцій, які описують основні фінансові потоки спілки;
- аналіз чинників, що впливають на діяльність кредитівки;
- висунення гіпотез про можливу поведінку та закономірності розвитку модельованої системи;
- визначення параметрів, змінних (випадкових, керуючих, нерегульованих) і критеріїв ефективності;

- формалізація зв'язків між параметрами моделі та їх математичний опис;
- висування гіпотез про закони розподілу випадкових величин та їхня оцінка;
- вибір методу економіко-математичного моделювання;
- побудова алгоритму роботи моделі з доведенням його до програмної реалізації;
- тестування створеного алгоритму з метою підтвердження або спростування теоретичних гіпотез, висунутих у разі створення моделі;
- реалізація створеного алгоритму й аналізу отриманих результатів;
- коригування параметрів управління кредитною спілкою з метою досягнення оптимального результату.

Наступним кроком до побудови моделі є аналіз операцій, які створюють основні фінансові потоки кредитної спілки (рис. 2), а також пошук змінних, з допомогою яких вони можуть бути описані кількісно.

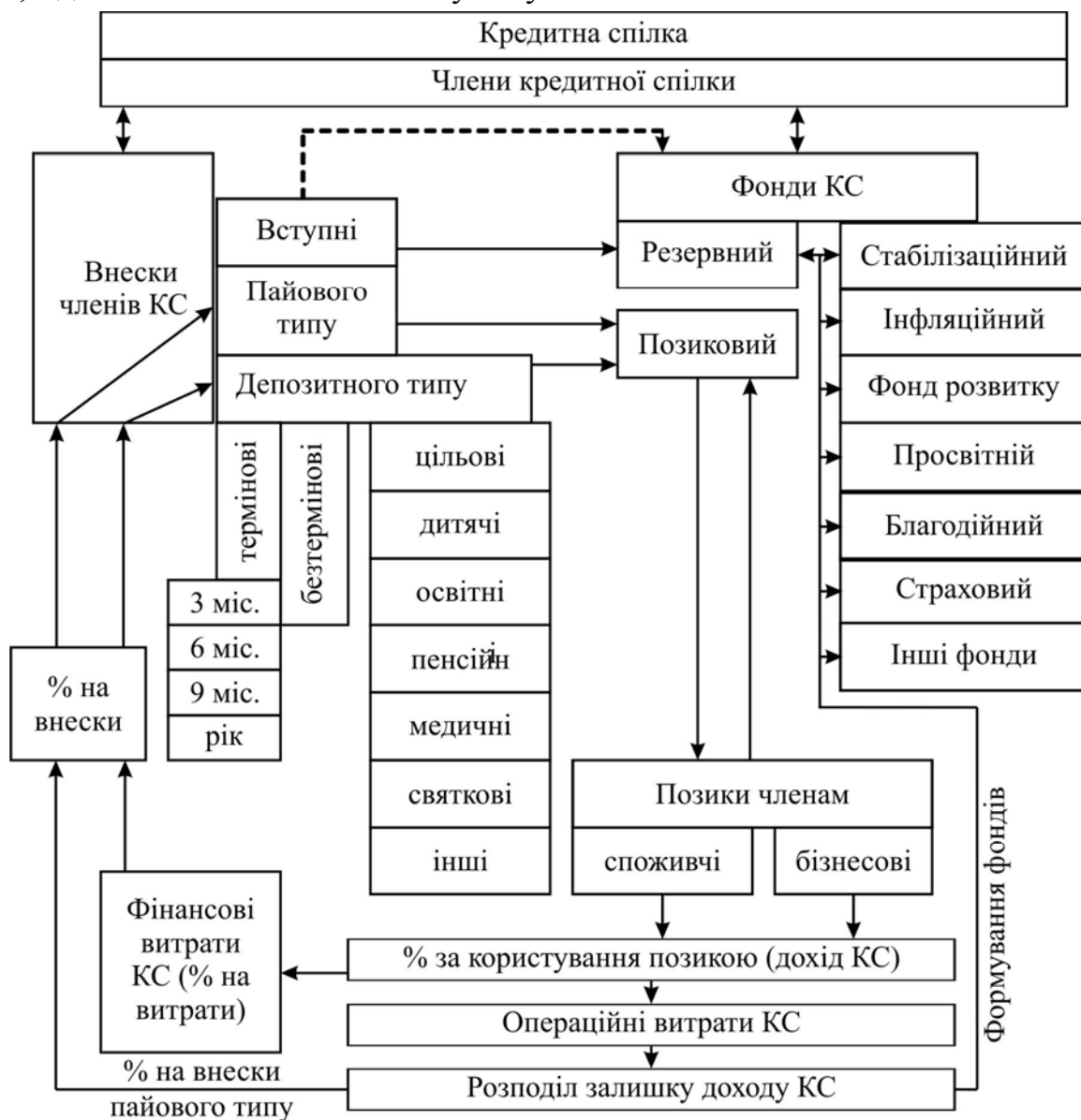

Рис. 2. Розподіл грошових потоків

До операцій, що впливають на фінансові потоки спілки, належать операції, пов'язані з формуванням кредитного портфеля, розробленням тарифної політики і політики витрат, кредитуванням, розрахунком кредитних резервів, виплатою паїв, інвестуванням активів спілки. Як видно з рис. 2, загальний фі-

нансовий результат діяльності кредитної спілки можна розглядати як суму складників: андерайтерського результату, інвестиційного доходу від розміщення технічних резервів, доходу від інвестування кооперативного капіталу і нерозподіленого доходу минулих років.

На наш погляд, інвестиційний дохід кредитної спілки $I(t)$ у загальному вигляді доцільно визначати так:

$$I(t) = \sum_{j=1}^n i_j(t) \cdot (u_j(t-1) + R_j(t-1)) \cdot (1-P) \cdot d_j, \quad (1)$$

де: n – загальна кількість напрямків (об'єктів) вкладення коштів; $i_j(t)$ – ставка інвестиційного доходу для j -го напрямку інвестування на часовому інтервалі t ; $u_j(t-1)$ – сума власного капіталу кредитної спілки на початок періоду t , вкладеного у j -тий напрямок; $R_j(t)$ – сума станом на початок розрахункового періоду, вкладених j -тий напрямком; P – ставка податку на прибутки від інвестиційної діяльності (в Україні – 30 %); d_j – коефіцієнт, що враховує ймовірність повернення інвестованих коштів.

Кредитні спілки прагнуть максимізувати дохід від розміщення коштів, проте не усі кошти можуть бути інвестовані без обмежень, оскільки спілка зобов'язана, по-перше, постійно бути спроможною виконувати свої зобов'язання перед пайовиками, а по-друге, відповідати певним вимогам щодо платоспроможності, ліквідності активів.

Загалом необхідно розмежовувати принципи, яких дотримується спілка щодо інвестування активів, які покривають технічні резерви, і власного капіталу, який є маржею платоспроможності спілки. Основна мета розміщення резервів полягає в збереженні можливості спілки у будь-якій ситуації повністю виконати свої зобов'язання в міру їх надходження, тобто кошти резервів повинні бути інвестовані так, щоб вони відповідали термінам, сумах зобов'язань. Відповідно короткотерміновим зобов'язанням повинні відповідати активи, розміщені на порівняно короткий термін (банківські депозити, готівка). Проте за умов стабільного зростання кредитного портфеля термін інвестування активів може перевищувати терміни настання зобов'язань. У цьому випадку спілка здійснює поточні виплати із зібраних доходів без будь-якої реалізації розміщених активів.

Основними цілями управління власним капіталом є постійне підтримання належного рівня платоспроможності (зокрема, відповідно до вимог законодавства), співвідносного з темпами розширення діяльності спілки, а також максимізація доходу на пайовий капітал.

Таким чином, важливим завданням менеджменту для кредитної спілки є оптимальне поєднання кредитних та інвестиційних стратегій, адекватних можливим змінам, та макроекономічної ситуації [10]. Зокрема, під час вироблення інвестиційної стратегії важливим елементом є "стратифікація" інвестицій, вибір співвідношення довготермінових інвестицій, що приносять найбільший дохід, середньо- і короткотермінових інвестицій, менш дохідних. Потрібно вибрати таке співвідношення різних типів інвестицій, яке забезпечило б високу дохідність у поєднанні з надійністю і гнучкістю вкладень з урахуванням кредитних та інвестиційних ризиків.

Основним результатом моделювання повинна бути множина імовірнісних характеристик результатів кредитної та інвестиційної діяльності спілки з відповідною множиною значень параметрів управління:

$$\begin{matrix} R_1 & \dots & M(R_{O1}) & \sigma(R_{O1}) \\ R_2 & \dots & M(R_{O2}) & \sigma(R_{O2}) \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ R_k & \dots & M(R_{Ok}) & \sigma(R_{Ok}) \end{matrix}, \quad (2)$$

де: k – кількість ефективних стратегій управління, які забезпечують максимально очікуваний дохід $M(R_O)$ при рівні ризику $\sigma(R_O)$; R_i – параметри кредитної політики спілки. Водночас ця множина повинна містити лише ті варіанти можливих стратегій, які забезпечують досягнення супремуму критерію платоспроможності кредитної спілки.

Результати моделювання – оцінка ймовірності банкрутства кредитної спілки, а також математичні сподівання та дисперсії дохідності – дають можливість власникам (і фінансовим менеджерам) спілки визначити оптимальну стратегію управління залежно від їх схильності до ризику з врахуванням законодавчих обмежень.

Література

1. Волкова О. Система кредитної кооперації: сутність та характеристика її складових / Оксана Волкова // Економіст. – 2009. – № 4. – С. 40-42.
2. Гончаренко В.В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика / В.В. Гончаренко. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1997. – 233 с.
3. Гавриленко О.Ю. Кредитні спілки в Україні: проблеми розвитку та умови підвищення ефективності управління діяльністю / О.Ю. Гавриленко // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 1. – С. 29-33.
4. Дадашев Б.А. Кредитні спілки в Україні : навч. посібн. [для студ. ВНЗів] / Б.А. Дадашев, О.І. Гриценко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2010. – 110 с.
5. Захарченко Г. Кредитні спілки України / авт.-упоряд. Г. Захарченко, Р. Захарченко / за ред. А. Бовсунівська. – К. : Вид-во "Галактика-С", 2008. – 127 с.
6. Козинець П. Кредитні спілки / П.М. Козинець та ін.; Українська академія держ. управління при Президенті України, Український НДІ продуктивності агропромислового комплексу. – К. : Вид-во УАДУ, 2003. – 74 с.
7. Матеріали семінару "Кредитні спілки України: пріоритети розвитку та регулятивної політики" / А.Я. Оленчика – член Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, Директор департаменту нагляду за кредитними установами. – Львів : Вид-во ДКРРФПУ, 25.09.06. – 16 с.
8. Негребецька Л.А. Модель кредитної спілки як соціально-економічної системи / Л.А. Негребецька // Моделювання та оптимізація складних систем (МОСС) : тези доп. на Міжнар. конф. – К. : Вид-во "Софіти", 2001. – С. 152-153.
9. Фарат О.В. Усовершенствование организационно-экономического механизма функционирования кредитных союзов в Украине : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. экон. наук: спец. 08.02.03 / Львов. Нац. ун-т им. Ивана Франко. – Львов, 2001. – 20 с.
10. Шарп У. Инвестиции : пер. с англ. / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бэйли. – М. : Изд-во ИНФРА-М, 1997. – 1024 с.

Руська Р.В., Иващук О.Т., Пласконь С.А. Теоретическая постановка экономико-математической модели деятельности кредитного союза

Предложен подход, основная идея которого заключается в представлении кредитного союза в виде совокупности стохастических финансовых потоков, которые описывают как наиболее важные операции кредитного союза, так и влияние основных факторов внешней среды.

Rus'ka R.V., Ivaschuk O.I., Plaskon S.A. Theoretical raising of economic and mathematical model of activity of credit union

Offered approach, the basic idea of which consists in presented credit union as an aggregate of stochastic financial streams which describe the operations of credit union are both most essential and influence of basic factors of external environment.

УДК 336.761:336.763

Доц. С.М. Самець, канд. екон. наук;
студ. О.В. Іконніков – НЛТУ України, м. Львів

**МІСЦЕ І ЗНАЧЕННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ
У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ**

Проаналізовано особливості розвитку ринку цінних паперів в Україні. Досліджено теоретичні і практичні аспекти функціонування ринку цінних паперів. Розроблено рекомендації щодо активізації ринку цінних паперів в Україні.

Ключові слова: цінні папери, ринок цінних паперів, фінансовий ринок, фондовий ринок, фондова біржа, емітенти цінних паперів, фінансові інструменти, акція, облігація, інститут спільного інвестування.

Реформування економіки України, перехід на ринкові принципи господарювання посилює актуальність наукових досліджень у сфері грошового обігу. Ринок цінних паперів – важливий сегмент економіки будь-якої країни. За ринкової системи господарювання цінні папери можуть стати дієвим інструментом, здатним позитивно впливати на інвестиційні процеси в країні [4]. Зазначимо, що сьогоденний стан розвитку вітчизняного ринку цінних паперів, з одного боку, віддзеркалює історичні тенденції розвитку, з іншого – залежить від напрямків розвитку міжнародних фондових ринків. Наукове обґрунтування функціонування ринку цінних паперів є необхідною умовою розвитку механізмів реалізації ефективної економічної політики [1].

Цінні папери – документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що випливають із цих документів, іншим особам [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значний інтерес науковців до функціонування ринку цінних паперів. Серед вітчизняних учених, що здійснюють аналіз ринку цінних паперів, досліджують теоретичні і практичні питання його розвитку, С. Давимука, В. Загорський, А. Задоя, В. Колесник, Ю. Лисенков, О. Мозговий, М. Самбірський, Г. Карпенко, В. Оскольський [3]. Втім, на жаль, і нині актуальними залишаються дослідження у сфері розвитку ефективного функціонування ринку цінних паперів.

Метою дослідження є аналіз розвитку ринку цінних паперів в Україні та його значення для економічного піднесення в сучасних умовах, а також визначення проблем і перспектив вітчизняного ринку цінних паперів.

Від самого початку створення ринку цінних паперів в Україні гостро стоїть питання його ефективного функціонування. Сьогодні фондовий ринок не виконує своїх функцій: не сприяє залученню інвестицій і перерозподілу капіталу. Крім того, потребує вирішення ціла низка проблем, а саме: